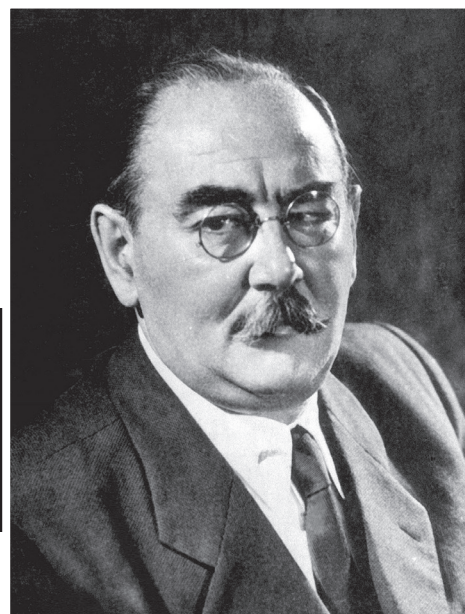

NAGY IMRE

1896. június 7. Kaposvár, Somogy vármegye – 1958. június 16. Budapest

MTI/MTVA Fotóarchívum/Járai Rudolf

FŐBB TISZTSÉGEI

Az MKP, illetve MDP KV tagja	1944. november 7.–1955. április 14.
Földművelésügyi miniszter	1944. december 22.–1945. november 15.
Belügyminiszter	1945. november 15.–1946. március 20.
Az MKP, illetve MDP PB tagja	1945. május 22.–1949. szeptember 3.
Az MKP KV titkára	1946. március 30.–1946. október 2.
Az Országgyűlés elnöke	1947. szeptember 16.–1949. június 8.
Az MDP KV Adminisztratív Osztálya vezetője	1950. április–1952. július
Élelmezési miniszter	1950. december 16.–1952. január 5.
Az MDP KV titkára	1951. március 2.–1953. június 28.
Az MDP PB tagja	1951. március 2.–1955. április 14.
Begyűjtési miniszter	1952. január 5.–1952. november 14.
A Minisztertanács elnökhelyettese	1952. november 14.–1953. július 4.
A Minisztertanács elnöke	1953. július 4.–1955. április 18.
Az MDP KV tagja	1956. október 24.–1956. október 31.
Az MDP PB tagja	1956. október 24.–1956. október 31.
A Minisztertanács elnöke	1956. október 24.–1956. november 4.
Az MDP KV Rendkívüli Bizottsága (Direktórium) tagja	1956. október 26.–1956. október 28.
Az MDP Elnöksége tagja	1956. október 28.–1956. október 31.
Az MSZMP Intéző Bizottsága tagja	1956. október 31.–1956. november 4.
Külsőügyminiszter	1956. november 2.–1956. november 4.

PÁLYÁJA

Apja uradalmi cseléd, később vármegyei tisztiszolga, távírdai munkás, majd állami szolgálatát elveszítve kocsis, végül raktáros volt. Három húga született, de csak egyikük érte meg a felnőttkort.

Az ötödik elemi után szülei beírták a kaposvári állami főgimnáziumba, ahol négy és fél osztályt végzett el, majd 1912 februárjától géplakatos mesterséget tanult, 1914. februárban kapta meg segédlevelét. 1914 nyarán kilépett addigi munkahelyéről, Friedrich Géza kaposvári lakatosműhelyéből, beiratkozott a felső kereskedelmi iskolába, egyidejűleg egy ügyvédi irodában adminisztratív állást vállalt. 1915. májusban behívták

katonának, augusztusban az olasz frontra vitték, novemberben megsebesült, Ljubljanában, Ogulinban, majd Székesfehérvárott lábadozott. Felgyógyulása után, 1916. júniusban az orosz frontra került, ahol júliusban fogságba esett. Szibériában, a Bajkál-távon túli berezovkai hadifogolytáborban raboskodott. 1918. márciusi szabadulása után a Vörös Gárda soraiban részt vett a polgárháborúban, tagja volt az internacionalista hadifoglyok között megalakított Szibéria Külföldi Munkásainak Kommunista (Szociáldemokrata) Pártjának. 1920 februárjában belépett a bolsevik pártba, alacsony beosztású pártmunkás lett.

1921 márciusában hazatért, raktárosként helyezkedett el egy fogyasztási szövetkezetnél, majd magántisztviselőként dolgozott az Első Magyar Általános Biztosító Társaság kaposvári fiókjában. Munkája mellett részt vett a helyi szociáldemokrata párt-szervezet munkájában, titkárnak is megválasztották, ám 1925. májusban radikalizmusa miatt kizárták a pártból. Kapcsolatba lépett az illegális kommunista mozgalommal, alapító tagja lett a mozgalom fedőpártjának, a Magyarországi Szocialista Munkáspártnak. Politikai tevékenysége miatt 1927. február 27-én letartóztatták, két hónap után szabadon bocsátották, de rendőri felügyelet alá helyezték, állását elvesztette. 1928 márciusában a Kommunisták Magyarországi Pártja vezetőinek hívására Bécsbe utazott, ahol korábbi agrártémájú írásai miatt megbízták a párt falusi osztályának vezetésével, ő lett a parasztság körében folytatott hazai pártszervezés felelőse. Két ízben illegálisan hazatért, a fővárosban a kommunista párt által kiadott Parasztok Lapját szerkesztette. 1930 elején a KMP II. kongresszusának küldötteként Moszkvába érkezett, a főváros melletti Aprelevkában megtartott tanácskozáson „jobboldali elhajlás” vádjával súlyos bírálatban részesítették. A kongresszus után nem tért vissza Magyarországra, másfél évtizedig Moszkvában élt családjával. A Kommunista Internacionálé Nemzetközi Agrárintézete Nyugat- és Közép-Európai Osztályának referenseként széles körű agrártudományi tevékenységet folytatott, több cikket, tanulmányt publikált magyar és orosz nyelven. 1936. januárban kizárták a KMP-ből, a következő hónapban állásából is elbocsátották, s csak szerződéses munkát kapott a Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatalában. 1938. márciusban a Moszkvában megjelenő Új Hang című folyóirat szerkesztőbizottsági tagja és állandó cikkírója lett, 1939. februárban visszavették a pártba. A folyóirattól a moszkvai rádióhoz irányították, 1940 februárjától a magyar nyelvű adások szerkesztőjeként dolgozott. A Szovjetunió német megtámadása után a Vörös Hadseregben politikai tisztiképzést kapott. 1942. februártól a Tbiliszből sugárzott magyar nyelvű rádióadás főszerkesztője volt. Grúziából visszarendelve 1943. augusztusban a moszkvai Kossuth Rádió főszerkesztője lett. Noha a KMP Külföldi Bizottsága megbízásából részt vett a párt agrárprogramjának kidolgozásában, nem volt tagja a párt legfelsőbb vezetésének.

1944. november 5-én Gerő Ernővel, Farkas Mihállyal és Révai Józseffel együtt érkezett Erdélyen keresztül a szovjet uralom alá került Szegedre, ahol november 7-én megalakították a Magyar Kommunista Párt Központi Vezetőségét. Részt vett az Ideiglenes Nemzetgyűlés Előkészítő Bizottsága munkájában, 1944. december 18-án az Ideiglenes Nemzetgyűlés képviselőjévé választották, parlamenti mandátumát 1955-ig megőrizte. Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1944. december 22-én Debrecenben megválasztott földművelésügyi minisztereként az általa még a Szovjetunióban kidolgozott program alapján ő hajtotta végre a valós igényeket kielégítő, de megvalósult módján elsősorban a kommunista párt hatalmi céljait szolgáló földosztást. Az MKP 1945. májusi konferenciáján a párt legszűkebb vezető testülete, a Politikai Bizottság tagjává választották. Az 1945. évi nemzetgyűlési választások után 1945. novembertől 1946. márciusig az MKP delegáltjaként belügyminiszter volt Tildy Zoltán, majd Nagy Ferenc koalíciós kormányban, tárcavezetőként tevékeny részese volt a németek kitelepítésének. A pártvezetésben miniszteri tevékenységét – holott maradéktalanul kivette a részét a kormányzati intézkedések végrehajtásából – „passzivitása” miatt több bírálat érte, s betegsége

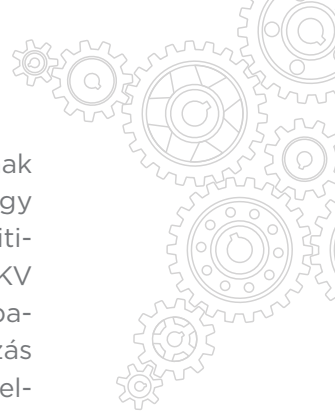

való hivatkozással visszahívták a kormányból, helyette az MKP viszonylag jelentéktelen Falusi Bizottsága vezetésével bízták meg, s az októberi kongresszusig kooptálták a KV Titkárságába. 1947. szeptemberben az Országgyűlés elnökévé választották, tisztét a következő törvényhozási ciklus kezdetéig töltötte be. A szociáldemokrata pártnak az MKP-ba történt beolvasztásával 1948. júniusban létrehozott Magyar Dolgozók Pártjában továbbra is a KV és a PB tagja maradt.

1947 és 1949 között több kérdésben a sztálini modellt szolgáló követő pártvezetés hivatalos álláspontjától eltérő véleményt fogalmazott meg. Elsősorban a mezőgazdaság gyors és erőszakos kollektivizálását helytelenítette. Hosszabb távon számolt a kis- és középparaszti magántulajdon fennmaradásával, nem értett egyet a kollektivizálás elősegítésére bevezetett, a közép- és gazdagparasztságot (kulákság) sújtó adminisztratív intézkedésekkel. A véleménykülönbségek a kommunista párt teljes hatalomátvételének időszakában éleződtek ki, amiért 1948. októberben elmozdították a Falusi Bizottságból alakított Agrárpolitikai Bizottság éléről. Agrárpolitikai nézeteit hosszabb vitáiban összegezte, amelyet 1949 szeptemberében a PB ülésén igyekezett megvédeni. Bár a vitában végül önkritikát gyakorolt, PB-tagságát elvesztette.

Még 1948. szeptemberben a Magyar Közgazdaságtudományi Egyetem nyilvános rendes tanárává és az agrárpolitikai tanszék vezetőjévé nevezték ki, 1949-től a Magyar Agrártudományi Egyetemen is tanított. 1950. decemberben a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává választották, 1953. májusban a testület rendes tagja lett. Szűk egyéves „száműzetés” után, 1950-ben visszakerült a pártapparátusba, 1950. júniustól 1952. júliusig – a rákosista terror csúcsidejében – a pártközpont fegyveres szervezeteket is felügyelő Adminisztratív Osztályát vezette. 1950. decembertől ismét a kormány tagja lett: élelmezési, 1952. januártól begyűjtési miniszter volt; e minőségében, az általa képviselt nézetekkel ellentétes agrárpolitika, a kulákoknak nevezett birtokos parasztságot sújtó intézkedések, a „padlássöprésként” emlegetett beszolgáltatási rendszer végrehajtója. Az MDP II. kongresszusán (1951. február 25.–március 1.) újra beválasztották a PB-be és a Titkárság tagjai közé (utóbbiban tisztsége 1953. júniusban megszűnt), 1952. november 14-től miniszterelnök-helyettesként a mezőgazdasági tárcaikat felügyelte.

Sztálin halála után a szatellitországokban is enyhítéseket szorgalmazó szovjet pártvezetés – a Rákosi Mátyás vezetésével név szerint meghívott párt- és állami küldöttség tagjaként – 1953. június 13-ára Moszkvába rendelte, mert őt szemelte ki a sztálini rendszer korrekciójának magyarországi végrehajtására. A háromnapos tanácskozáson a megbírált Rákosit arra utasították, hogy a miniszterelnöki funkcióról mondjon le, és adja át neki. 1953. július 4-én az Országgyűlés a Minisztertanács elnökévé választotta. Az ugyanaznap meghirdetett kormányprogramban ígéretet tett az erőltetett iparosítás leállítására, az életszínvonal emelésére, a könnyűipar és az élelmiszeripar fejlesztésére, a kuláklista eltörlésére, az egyéni gazdák terheinek csökkentésére, a termelőszövetkezetek feloszlításának engedélyezésére, valamint a törvényesség helyreállítására (az internálás, a rendőrbíráskodás és a kitelepítés megszüntetése, a munkásokkal szemben alkalmazott pénzbüntetések eltörlése, az adminisztratív módszerek, túlkapások mellőzése, részleges közkegyelem). 1954-ben átfogó gazdasági és politikai reformprogramot próbált kidolgozni, bátorította a párton belüli bírálatot, oldotta a sajtó megkötöttségeit, megkísérelte lazítani a pártállami politikai szerkezetet. Politikai bázisa növelése érdekében Hazafias Népfrent néven újjászervezte a Magyar Függetlenségi Népfrentot, ő maga alelnöki posztot töltött be a szervezet országos tanácsában. Programja végrehajtása során rendszeresen összeütközésbe került a sztálinisták Rákosi Mátyás vezette táborával. Az 1954. október 20-i KV-ülésen még sikerült felülkerekednie, az elfogadott határozat ismételten elítélte az 1953 előtti gazdaságpolitikát és a korábbi politika híveinek visszahúzó tevékenységét. Mindeközben Rákosi többhetes moszkvai látogatásain mindent megtett, hogy visszaszerezze befolyását, majd kihasználva a szovjet

politika fordulatát, az MDP PB december 15-i ülésén elérte, hogy határozatot hozzanak a „jobboldali veszélyről”, ami az 1953. júliusi kormányprogram végét jelentette. Nagy Imre 1955. január 8-án Moszkvában a szovjet pártvezetők előtt megtagadta az önkritikát, és ehhez a PB többszöri felszólítása ellenére következetesen tartotta magát. A KV március 2-4-i ülése elvetette az 1953 óta követett irányvonalat, a határozat újra az iparosítást állította középpontba. 1955. április 14-én pártellenes tevékenység és frakciózás vádjával – távollétében – kizárták a PB-ből és a KV-ból, 18-án leváltották a miniszterelnöki tisztségéből. (Erről már 1955. március 28-án írásban lemondott, de levelére nem kapott választ.) 1955. májusban MTA-tagságától is megfosztották. Mivel ezután sem volt hajlandó bolsevik szokás szerint önkritikát gyakorolni, sőt létrejött körülötte egy kommunista értelmiségiekből, az 1953. júliusi program támogatóiból álló ellenzéki csoport, 1955. december 3-án kizárták az MDP-ből. Ekkor írott és barátainak megmutatott politikai tanulmányaiban élesen bírálta a sztálinizmust, támogatta az ország nemzeti függetlenségét és katonai tömbökön kívüli státusát. Rákosi 1956. júliusi leváltása után a pártellenzék nyomására október 13-án úgy vették vissza a pártba, hogy nem gyakorolt önkritikát; október 20-án akadémiai tagságát is helyreállították.

Október 22-én este többen hívták a műegyetemi nagygyűlésre, de otthon maradt, nem értett egyet a másnapra meghirdetett tüntetéssel. Október 23-án a tüntetők egyebek mellett az ő kormányfői kinevezését követelték, de ekkor is csak a pártvezetés hívására ment a Parlamentbe, amelynek egyik erkélyéről csalódást keltő, a forradalmasodó tömeget rendre, nyugalomra felhívó beszédet mondott. A KV aznap éjszaka megtartott ülésén annak ellenére kooptálta a testületbe és választotta a PB-be, hogy Hruscsov egyértelműen megüzente: minden személyi változással várják meg a szovjet pártelnökség küldötteit. Kora reggel a pártvezetés kérésére elvállalta a miniszterelnöki posztot úgy, hogy Gerő maradt a párt élén. Az ő nevében hirdettek statáriumot, és úgy tájékoztatták a lakosságot, mintha az általa vezetett kormány kért volna segítséget a szovjet csapatoktól.

A forradalom első napjaiban az 1953-as politika korrekciós folytatására törekedett, de akaratát a pártvezetésben nem tudta keresztülvinni, a rádióban közvetített beszédei pedig hatástalanok voltak a fegyveres felkeléssel és a kibontakozó országos forradalommal szemben. Október 27-én este Kádár Jánossal együtt sikerült meggyőznie az SZKP KB Elnökségének október 24. óta Budapesten tartózkodó tagjait, hogy a kialakult helyzet inkább oldható meg politikai eszközökkel, mint a fegyveres harc erőltetésével. A szovjet küldöttek és a magyar pártvezetés jóváhagyásával október 28-án kezdődött meg az a folyamat, amit méltán lehet a forradalom győzelmének tekinteni. A kormány tüzszünetet hirdetett, a szovjet csapatok elhagyták Budapestet, egy hét után véget ért a fegyveres harc. Az általánosan gyűlölt ávéhá szétesett, a begyűjtési rendszert eltörölték, a fegyveres felkelők bevonásával új rendvédelmi szerv született, a nemzetőrség. Központi rendelkezés nélkül felszabadította magát a sajtó, az üzemek irányítását munkástanácsok, a többi munkahelyét különböző elnevezésű forradalmi tanácsok, a széteső államhatalmi szervek helyét önszerveződő forradalmi testületek vették át. Újjáalakultak az 1945. évi koalíció pártjai és a Kereszténydemokrata Néppárt, az MDP romjain új kommunista párt jött létre Magyar Szocialista Munkáspárt néven. (Nagy Imre október 28-31-én az MDP hattagú elnökségének, október 31-től az MSZMP Intéző Bizottságának tagja volt.) A győzelem betetőzése az ország függetlenségének garantálása volt a Varsói Szerződésből való kilépéssel, amire válaszul a nagyüzemek munkástanácsai lefűjték a sztrájkot, és elrendelték a munka november 5-i felvételét. A Kreml pedig a november 3-án megkezdett csapatkivonási tárgyalásokkal – látszólag – elfogadta a fejleményeket.

November 4-én hajnalban az újabb szovjet katonai támadás hírére rövid rádiószózatot intézett a nemzethez, majd a hozzá közel álló kommunista politikusokkal és azok családjaival együtt a jugoszláv nagykövetségre menekült. A Kádár-kormány bántat-

lanságot ígérő menlevelével hagyta el a képviselőket november 22-én, de a szovjet állambiztonság (magyar asszisztencia mellett) őrizetbe vette, és a romániai Snagovba internálták. A magyar és a szovjet pártvezetés egyeztetett döntése nyomán 1957. április 14-én letartóztatták, Budapestre szállították, és megkezdődött az ellene irányuló rendőri vizsgálat, majd az MSZMP KB 1957. december 21-i határozata után a politikai per. A vádat végig elutasította. Többszöri halasztás után, 1958. június 15-én a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedés és hazaárulás vádjával halálra ítélték. Tagadta a bírósági eljárás jogosságát, kegyelmet sem kért. Az ítéletet másnap hajnalban a Kozma utcai börtön udvarán végrehajtották. A helyszínen elföldeltek, majd 1961. februárban holttestét átszállították az új köztemető 301-es parcellájába, ahol ugyancsak jeltelen sírba helyezték. 1988-ban, kivégzése 30. évfordulóján jelképes síremléket kapott Párizsban, a Père Lachaise temetőben. A magyar ellenzéki erők felépése nyomán a kormány 1989-ben engedélyezte ő és mártírtársai exhumálását és ünnepélyes újratemetését. Az 1989. június 16-i szertartás a demokratikus átmenet kiemelkedő, jelképes eseménye volt. 1989. július 6-án jogilag is rehabilitálták.

FŐ MŰVEI

Agrárproblémák. Tanulmányok, bírálatok, 1938–1940. Szikra Kiadó, Budapest, 1946.

Agrárpolitikai tanulmányok. Szikra Kiadó, Budapest, 1950.

Egy évtized. Válogatott beszédek és írások. I–II. kötet. Szikra Kiadó, Budapest, 1954.

A magyar nép védelmében. Forradalmi Tanács, Strasbourg, 1957.

A magyar nép védelmében. Vitairatok és beszédek, 1955–1956. 2. javított, bővített kiadás. Magyar Füzetek, Párizs, 1984.

Viharos emberöltő. Az utószót és a jegyzeteket írta Szántó László. Nagy Imre Alapítvány, Budapest, 2002.

FORRÁSOK

In memoriam Nagy Imre. Emlékezés egy miniszterelnökre. Válogatta, szerkesztette és a bevezetőket írta Tóbiás Áron. Szabad Tér Kiadó, Budapest, 1989.

A Nagy Imre vonal. Dokumentumválogatás. A bevezető tanulmányt írta és a dokumentumokat válogatta Dér Ferenc. Szerkesztette Kovács Lajos Péter. Reform, Budapest, 1989.

A snagovi foglyok. Nagy Imre és társai Romániában. Iratok. Összeállította, a jegyzeteket és a bevezető tanulmányt írta Baráth Magdolna és Sipos Levente. Napvilág Kiadó–Magyar Országos Levéltár, Budapest, 2006.

Megrendült a világ. A Nagy Imre és társai elleni per hangfelvétele és szó szerinti leírata. Szerkesztette Ha-nák Gábor és Szabó Csaba. Kossuth Kiadó–Magyar Országos Levéltár–Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltára–Országos Széchényi Könyvtár Történelmi Interjúk Tára, Budapest, 2008. (DVD-ROM)

IRODALOM

Aczél Tamás–Méray Tibor: *Tisztító vihar.* Adalékok egy korszak történetéhez. Big Ben, London, 1960.

Méray Tibor: *Nagy Imre élete és halála.* Griff Kiadó, München, 1978.

Kopácsi Sándor: *Az 1956-os magyar forradalom és a Nagy Imre per.* Magyar Öregdiák Szövetség–Bessey György Kör, New Brunswick, 1979.

Molnár Miklós–Nagy László: *Reformátor vagy forradalmár volt-e Nagy Imre? 2.* bővített kiadás. Magyar Füzetek, Párizs, 1983.

Peter Unwin: *A pusztából kiáltott szó. Nagy Imre és a magyar forradalom.* Héttorony Kiadó, Budapest, 1993.

Rainer M. János: *Nagy Imre. Politikai életrajz.* I–II. kötet. 1956-os Intézet, Budapest, 1996–1999.